

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 3, Aralık/December 2023]

Ramazan SARIÇİÇEK

<https://orcid.org/0000-0002-0480-5397>

Prof. Dr. | ramazansaricicek@gmail.com

Dicle Üniversitesi

<https://ror.org/0257dtg16>

Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Halil KIZILTOPRAK

<https://orcid.org/0000-0002-7940-5099>

Doktora Öğrencisi | Sorumlu Yazar

halilktoprak@gmail.com

Dicle Üniversitesi

<https://ror.org/0257dtg16>

Diyarbakırlı Saîd Paşa'nın Yayımlanmamış Şiirleri

Unpublished Poem of Saîd Pasha from Diyarbakır

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi | Date Received: 15.10.2023

Kabul Tarihi | Date Accepted: 28.11.2023

Yayın Tarihi | Date Published: 30.12.2023

Atıf | Citation

Sarıçipek, R. ve Kızıltoprak, H. (2023). Diyarbakırlı Saîd Paşa'nın Yayımlanmamış Şiirleri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(3), 2563-2586. <https://doi.org/10.34083/akaded.1376441>

Sarıçipek, R. & Kızıltoprak, H. (2023). Unpublished Poem of Saîd Pasha from Diyarbakır. *Journal of Academic Language and Literature*, 7(3), 2563-2586. <https://doi.org/10.34083/akaded.1376441>

Makale Bilgisi | Article Information

Değerlendirme Review Reports	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki Dış Hakem) Double-blind. (Two External Referees)
Etik Beyan Ethics Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur Ethical principles were followed during the preparation of this study
Etik Kurul Belgesi Ethics Committee Approval	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir Article does not require an Ethics Committee Approval.
Etik Bildirim Complaints	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması Conflicts of Interest	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
Katkı Oranı Beyanı Author Contributions	Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir Author's contribution rates to the study are equal.
Benzerlik Taraması Similarity Checks:	Yapıldı Yes - IThenticate
Telif Hakkı ve Lisans Copyrights-Licence	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International

© Ramazan SARIÇİÇEK – Halil KIZILTOPRAK | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

Öz

Saîd Paşa 1832 yılında Diyarbakır'da doğmuştur. Mensubu olduğu ailede birçok âlim ve şair yetişmiştir. Babası hattat, şair ve münşî Süleyman Nazif Efendi'dir. Şair Süleyman Nazif ve Faik Ali Ozansoy'un babası; şair ve yazar Munis Faik Ozansoy'un dedesidir. Kaynaklara göre dürüst ve başarılı bir devlet adamı olan Saîd Paşa; uzun yıllar devlet memurluğu yapmıştır. 1891'de vefat eden Saîd Paşa'nın mezarı Mardin'dedir. Saîd Paşa, nazım ve nesir birçok eser kaleme almıştır. 19. asır Osmanlı mütefekkirlerinden olan Saîd Paşa'nın hacimli olmayan bir divânı vardır. Hikemî tarzda şiir söylemeyi benimseyen Saîd Paşa'nın yedi adet de şiir defteri mevcuttur. Şiir mecmûaları, şairlerin divânlarında yer almayan şiirlerini barındırmaları yönüyle edebiyat tarihi açısından önemli kaynaklardandır. Çalışmamızın konusu olan ve Diyarbakırlı Saîd Paşa'nın yayımlanmamış şiirlerini ihtiva eden şiir mecmûası da bu niteliktedir. Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesinde AHA-139 numarası ile kayıtlı bu şiir mecmûasında, Saîd Paşa'ya ait daha önce yayımlanmamış 36 gazel ve 1 tercî-i bend tespit edilmiştir. Tespit edilen bu manzumeler transkribe edilerek Saîd Paşa'nın şiirleri hakkında yapılan metin neşri çalışmalarına katkı sunulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, Diyarbakırlı Saîd Paşa'nın bilinmeyen şiirleri gün yüzüne çıkarılmış ve şiir mecmûalarının edebiyat tarihimiz açısından önemi bir kez daha ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: 19. yüzyıl, Diyarbakır, mecmûa, Saîd Paşa, yayımlanmamış şiirler.

Abstract

Saîd Pasha was born in Diyarbakır in 1832. Many scholars and poets were raised in the family he belonged to. His father, Süleyman Nazif Efendi, is a calligrapher and a poet. He is father of poets Süleyman Nazif and Faik Ali Ozansoy. He is the grandfather of poet and writer Munis Faik Ozansoy. According to sources, Saîd Pasha who was an honest and successful statesman; worked as a civil servant for many years. The grave of Saîd Pasha, who died in 1891, is in Mardin. Saîd Pasha wrote many works in verse and prose. Saîd Pasha, one of the 19th century Ottoman thinkers, has a divan that is not bulky. Saîd Pasha, who adopted the Hikemî style of poetry, also has seven poetry notebooks. Poetry magazines are important sources for the history of literature as they contain poets' poems that are not included in their divans. The poetry magazine, which is the subject of our study and contains the unpublished poems of Saîd Pasha from Diyarbakır, is also related with this topic. In this poetry magazine, registered in the Diyarbakır Ziya Gökalp Manuscript Library with the number AHA-139, 36 previously unpublished ghazals and 1 tercî-i bend belonging to Saîd Pasha were identified. By transcribing these identified poems, an attempt was made to contribute to the text publication studies on Saîd Pasha's poems. In this context, the unknown poems of Diyarbakırlı Saîd Pasha have been shed light on and the importance of poetry magazines in terms of our literary history has been revealed once again.

Keywords: 19th century, Diyarbakır, magazine, Saîd Pasha, unpublished poems.

Giriş

Saîd Paşa, 1832 yılında Diyarbakır'da doğmuştur. Asıl adı, Mehmed Saîd'dir. Saîd Paşa'nın doğduğu yıl olan 1832'de babası şair, münşî ve hattat Süleyman Nazif Efendi vefat etmiştir (Erdoğan, 2004. s. 6). Babasını tanımadan yetim olarak büyümüştür. 19. yüzyılda yaşamış bir Osmanlı mütefekkeri olan Saîd Paşa, İbrahim Cehdî Efendi'nin torunudur. Şair Süleyman Nazif ve şair Faik Ali Ozansoy'un babası olan Saîd Paşa, şair ve yazar Münis Faik Ozansoy'un dedesidir. İlim ve irfan ile meşgul olan bir aileden gelen Saîd Paşa; kaynaklara göre Seyyid Nesîmî, İsmail Fâmî, Mehmet Emîrî, Hâmî, İbrahim Cehdî gibi şair ve sanatkârların yetiştiği bir soydan gelmektedir (Arslan vd., 2020, s. 129-130). Saîd Paşa'nın kendi el yazısı ile yazdığı bir belgeye dayanılarak onun Peygamber torunu bir seyyid olduğu da söylenmektedir (Mermutlu, 2022, s. 1391).

Saîd Paşa, babasının vefatı sonrası sıkıntılar içerisinde tahsil hayatını tamamlamıştır. 1849 yılında Diyarbakır Tahrirat Kalemünde memurluğa başlayan Saîd Paşa, Diyarbakır'da başkâtiplik ve vilayet mektupçuluğu yapmıştır. Maraş, Elâzığ, Muş, Siirt ve Mardin mutasarrıflığında bulunmuştur. Diyarbakır eyaletinin kırk yıla yakın önde gelen yöneticilerinden biri olan Saîd Paşa, idareci olarak dürüstlüğü ve başarısı ile anılmıştır (Kadioğlu, 2019, s. 445). 1886'dan sonra İstanbul'a giden Saîd Paşa'ya, 1887 yılında Rumeli Beylerbeyliği rütbesi verilmiştir. Üçüncü defa mutasarrıf olarak gittiği Mardin'de 1891'de vefat etmiştir. Saîd Paşa'nın mezarı Mardin'dedir¹ (Erdoğan, 2004, s. 8-9).

Ali Emîrî Efendi, Saîd Paşa'nın yazdığı şiirleri takdir etmiştir. Fâik Reşad ise onun vasat bir şair olduğunu, nesrinin nazmından daha kuvvetli olduğunu dile getirmiştir (Kadioğlu, 2019, s. 445). Manzum ve mensur birçok eser kaleme alan Saîd Paşa'nın şiirlerinde hikemî üslup ön plana çıkar. Atasözleri ve deyimleri sıkça kullanır. Şiirlerinde doğruluk, merhamet, adalet, ümitsizliğe düşmeme, vatan sevgisi gibi temaların yanında tasavvufî temalara da yer verir (Arslan vd., 2020, s. 131-132).

Saîd Paşa, kendisinden sonra gelen Diyarbakırlı şair ve sanatkârları etkilemiştir. Ali Emîrî Efendi, tezkiresinde Saîd Paşa'yı övmüş ve ona birçok nazire yazmıştır (Kadioğlu, 2018, s. 109-114). Diyarbakırlı şairlerden Râif (ö. 1891), Avnî (ö. 1873), Vâsîf (ö. 1873) ve Tâlib (ö. 1873) ondan etkilenmiştir. Râif ve Avnî onun şiirlerini tahmis etmiş; Vâsîf, Avnî ve Tâlib ise Saîd Paşa'nın Dîvânı'na birer tarih yazmıştır (Erdoğan, 2004, s. 13-14).

Tarih, mantık, matematik ve İslamî ilimlerle meşgul olan Saîd Paşa; Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenmiş, mensur ve manzum birçok eser yazmıştır. Saîd Paşa'nın eserleri şunlardır: Dîvân, Mîzânü'l-Edeb, Mir'âtü'l- İber (Mufassal Tarih-i Umumî), Diyârbekir Târîhi, Tabsîratü'l-İnsân, İlm-i Hesâb, Mir'ât-i Sıhhat, Hülâsa-i Mantık, Encümen-i Şu'arâ (Mecmûa-i Müntehebât), Nuhbetü'l-Emsâl, Kasîde-i Nüniyye ve Kasîde-i Bürde Tercümeleri (Arslan vd., 2020, s. 130-137). Saîd Paşa'nın İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesindeki evrakı arasında şiirlerini ihtiva eden 6 adet şiir defteri bulunmaktadır.

¹ Saîd Paşa'nın hayatı, edebî kişiliği ve eserleri ile ilgili daha geniş bilgi içeren kaynaklar, çalışmamızın kaynakça bölümünde verilmiştir.

Bu 6 şiir defteri, Kenan Erdoğan tarafından değerlendirilmiştir (Erdoğan, 2004, s. 15). Saîd Paşa'ya ait yedinci şiir defteri ise Prof. Dr. Abdullah Uçman'ın şahsi kütüphanesinde bulunmaktadır. Bu yedinci şiir defteri ise Hanife Koncu tarafından tanıtılmıştır (Koncu, 2016, s. 63-85). Saîd Paşa'nın şiirleri ile ilgili yapılmış birçok çalışma mevcuttur² (Ciğa, 2016, s. 1-6).

Saîd Paşa'nın dîvânçesi H 1288 (M 1871/1872) yılında Diyarbakır'da basılmıştır. Dîvânçede; tevhid, münacât, mirâciyye türünde kasidelerden sonra gazel, müseddes, muhammes, tarih, kıt'a ve müfredler yer almaktadır. Şairin bütün manzumeleri dîvânçede yoktur (Kadioğlu, 2009, s. 2). Kenan Erdoğan, Saîd Paşa Dîvânı'nın matbu ve yazma nüshalarını karşılaştırarak inceleme ve transkripsiyonlu metin şeklinde yayımlamıştır. Saîd Paşa'nın Kenan Erdoğan tarafından yayımlanan dîvânında; 7 kaside, 1 terki-i bend, 1 muaşşer, 5 müseddes, 7 muhammes, 86 gazel, 10 tarih, 41 kıt'a, 13 nazm, 22 müfred bulunmaktadır (Erdoğan, 2004).

Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesinde AHA-139 numarası ile kayıtlı şiir mecmûasında Saîd mahlaslı 60 civarında manzumenin mevcut olduğu tespit edilmiştir.³ Bu manzumelerden 36 gazel ve 1 tercî-i bendin Saîd Paşa'nın daha önce yayımlanmış şiirleri arasında bulunmadığı, geriye kalan manzumelerin ise Saîd Paşa Dîvânı'nda mevcut olduğu görülmüştür. Saîd Paşa'nın daha önce yayımlanan şiirleri arasında yer almayan bu 36 gazel ve 1 tercî-i bent çalışmamız çerçevesinde incelenmiştir. Söz konusu incelenen şiirlerde, Saîd Paşa'nın daha önce yayımlanmış şiirlerinde olduğu gibi hikemî tarzın özellikleri görülmüştür (Kadioğlu, 2015, s. 56). Nitekim bu şiirlerde kullanılan kelime kadrosu ve bilhassa atasözlerinden istifade edilmesi Saîd Paşa şiirini anımsatmaktadır. Saîd Paşa şiirinde duygudan çok düşüncenin öncelenmesi özelliği de karşımıza çıkan diğer ortak bir özellik olmuştur. Ayrıca Saîd Paşa Dîvânı'nda bulunan bazı beyit ve mısraların daha önce yayımlanmamış bu şiirlerde yer alması, çalışmamızın konusu olan Saîd mahlaslı şiirlerin Diyarbakırlı Saîd Paşa'ya ait olabileceğini gösteren diğer bir husustur. Bahsi geçen beyitler ve mısralar, çalışmamızın metin bölümünde ilgili şiirin dipnotunda belirtilmiştir.

Saîd Paşa'ya ait olduğu düşünülen daha önce yayımlanmamış bu şiirler tarafımızdan transkribe edilmiştir. Okunma güçlüğü çekilen veya vezne uymayan yerlerin asıl metni

² Kenan Erdoğan, Klasik Mi'râciyyelerden Farklı Bir Mi'râciyye: Saîd Paşa ve Mi'râciyyesi; Saîd Paşa Dîvânına Göre XIX. Yüzyıl Dîvân Şiirinde Görülen Bazı Değişimler; Mehmet Atalay, Ebu'l-Feth el-Bustî'nin Kaside-i Nüniyyesi'nin Diyarbakırlı Saîd Paşa Tarafından Yapılan Türkçe Manzum Tercümesi; İdris Kadioğlu, Diyarbakırlı Saîd Paşa Dîvânı, Dîvândaki Sade Türkçe Şiirler ve Şairin Hikmetli Beyitlerine Ali Emiri Efendi'nin Yazdığı Nazireler; Saîd Paşa ve Tenezzüh Şiiri; Vesile Albayrak Sak, Saîd Paşa'nın Kaside-i Bürde Tahmisi; Seyit Yavuz, Saîd Paşa Dîvânı'nda Yer Alan Atasözleri ve Deyimler Üzerine; Atabey Kılıç, Diyarbakırlı Saîd Paşa Dîvânı'nın Neşri Üzerine Notlar.

³ Bu şiir mecmûası, Halil Kızıltoprak ve Abdulmenaf Yüksel (Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencileri) tarafından inceleme-metin ve MESTAP'a göre tasnif yönleriyle doktora tez çalışması olarak hazırlanmaktadır.

dipnotta verilmiştir. Metin tamiri yoluna gidilen yerler, köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Müstensihin ñ (kâf-i nûnî) sesi ile ilgili yer yer yaptığı yazım yanlışları düzeltilerek okunmaya çalışılmıştır. Şiirlerin bulunduğu mecmûa sayfasının numarası her gazelin başında parantez içinde verilmiştir.

Klasik Türk edebiyatının çalışma alanlarından olan metin neşri harf inkılabından günümüze kadar tekâmül ederek devam etmiştir (Kılıç, 2016, s. 28). Bu bağlamda, Diyarbakırlı Saîd Paşa'ya ait olduğunu düşündüğümüz daha önce yayınlanmamış şiirler transkribe edilerek Saîd Paşa'nın şiirleriyle ilgili metin neşri çalışmalarına katkı sunulmaya çalışılmıştır.

Metin

Gazel 1 (AHA-139 sayfa 5b)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Nâr-ı 'aşkuñ şanki bir mazlûmuñ âhıdır baña
Yandıgum hep gönlümüñ kendi günâhıdır baña

İndirün âyîne-i dehri siyeh-tâb âh ile
Hep o mâhuñ fırkat-i zülf-i siyâhıdır baña

Hâk mu'înüm olsun aḥbâbum du'âlar eylesün
Cevr iden bir mülk-i ḥüsnüñ pâdişâhıdır baña

La'l merhem urdıgı ḥasbî degüldür yâreme
Çünkü bilmiş zaḥm uran tîğ-i nigâhıdır baña

Hânedân-ı Ḥayder-i Kerrâre mensûbam Sa'îd
Mültecâ ol pâdişâhuñ bâr-gâhıdır baña

Gazel 2 (AHA-139 sayfa 5b-6a)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Anı kim taqdîr u iḥsân itmemiş Mevlâ saña
Virmege kâdir degül dünyâ vü mâ-fî-hâ saña

Maḥz-ı ḡafletdür te'essüf eylemek dünyâ için
Bâkî olmaz enbiyâya kalmayan dünyâ saña

Manşib-ı fânideki şayfiyye⁴[de] yokdur bekâ
Söylemez 'uqbâda bir kimse buyur pâşâ saña

4

Sen öbür ‘âlemdeki menzil-gehün ‘imâra bak
Kalmaz ey bî-çâre bu kâşâne-i ‘ulyâ saña

Sâye-âsâ hâke üftâde olursañ ‘âkıbet⁵
Bâ’iş-i fahr olsa da bu kâmet-i bâlâ saña

Râhat itmez eylese mahlûka her kim i’timâd
Sen Hudâya i’timâd it dost olur a’dâ saña⁶

Hakka tefvîz-i umûr it gayra bakma ey Sa’îd
Mâ-sivâdan hâşıl olmaz menfa’at aşlâ saña

Gazel 3 (AHA-139 sayfa 10a-10b)

(Mef’ülû Fâ’ilâtü Mefâ’ilü Fâ’ilün)

Her bir huşûşda ben ki ‘ayân söylerem saña
Ey şüh-ı ‘aşr şanma yaman söylerem saña

Agyâr-ı nâ-be-kâr sefihün ne olduğun
Güş eylemez iseñ ân-be-ân söylerem saña

Biğâneler vuķûfı gerekmez mînâda
Cânâ cemi’-i râzı nihân söylerem saña

Mânend-i yâr güşına girmez o goncanuñ
Ey ‘andelîb itme figân söylerem saña

‘Aşkuñ ser-i Sa’îdde ne otlar bitürdigin
Haţtuñ gelünce ben o zamân söylerem saña

Gazel 4 (AHA-139 sayfa 28a)

(Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün)

Ne mümkün bir nefes râhat göre dîvâne-i maḥbûb
Cihânda ‘âkıl oldur kim ola biğâne-i maḥbûb

Kimi gördün ki gülşende temekkün eylemiş anı
Olur mı münḥaşır bir ‘âşıka kâşâne-i maḥbûb

⁵ Bu beyit, Sa’îd Paşa Divânı sayfa 62’de yer alan 4 numaralı gazelin 3. beyti olup şu şekildedir:

Sâye-âsâ toprağa düşseñ gerekdir ‘âkıbet

Bâ’iş-i fahr olsa da bu kâmet-i bâlâ saña

⁶ Bu mısra, Sa’îd Paşa Divânı sayfa 62’de yer alan 4 numaralı gazelin son beytinde şu şekildedir:

Sen Hudâ’dan ḥavf it dost olur a’dâ saña

Zamânı geçse bâtil oldığı derhâl olur sâbit
Yâ sevdâdur yâhûd efsûndur [ol] efsâne-i maḥbûb

Yine bir tel' kırar ki istilâ ider senûñ ḳalbûñ
Senûñ bi'l-farz eger müjgânuñ olsa şâne-i maḥbûb

Hâzer ḳıl ey Sa'îd mest-i mey-i 'âşık mecâz olma
Şudâ' irâş ider bi'l-âḥire peymâne-i maḥbûb

Gazel 5 (AHA-139 sayfa 28b)

(Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün)
Efkâra göre olsa hep efsâne-i aḥbâb
Şâyeste olur âdeme şükrâne-i aḥbâb

Şem' olmaz iseñ meclis-i iḳbâl ü şafâda
Mümkin mi döne başuña pervâne-i aḥbâb

Bu bezm-i cihân içre şafâyı ol ider kim
Bilmez neresi oldığımı ḥâne-i aḥbâb

Anuñ ki olur meclis-i ḥalvet-geh-i 'uzlet
Vîrâne gelür çeşmine kâşâne-i aḥbâb

Teşviş-i şu'ûr itme Sa'îd 'uzlete meyl it
Dîvâne odur kim ola dîvâne-i aḥbâb

Gazel 6 (AHA-139 sayfa 35b)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)
Muttaşıl cevri itse de olmam yine bîzâr-ı dost
Zâ'il olmaz ḥâtırumdan bir nefes efkâr-ı dost

Şaḳklarum ol lâle-ruḥsârûñ gönülde dâğın
Bâr-kâr-ı 'âşık-ı mehcûr olur enâr-ı dost

Belki istifsâr ider ḥâl-i dil-i bî-çâremi
Şihḥatümden ḥoş gelür olsam eger bî-çâr-ı dost

Bu tecellîden kelîm-i dilde maḥv olmuş şu'ûr
Bayılıp ḳaldum olunca rû-nümâ dîdâr-ı dost

Nâr-ı ‘aşka yağıdı cevri itdi düşürdi firakata
Olmadı zâhir derûnumdan yine esrâr-ı dost

Hüsn-i Leylâyı işâ‘a eyleyen Mecnündür⁸
İ‘tibâr-ı ‘âşık-ı bî-çâredür kem-‘ayyâr dost

Şem‘-i ‘aşka sū-be-sū pervânelik eyler Sa‘îd
Parladıkça meclis-i endîşede envâr-ı dost

Gazel 7 (AHA-139 sayfa 35b)

(Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün)
O kim idrâk ider peygüle-i vahdetdedür cennet
Yağın eyler ki düzağın nişândur miñnet-i keşret

Birisi çünki bir cem‘iyyeti idlâle kâfidür
Güzeller var iken mekr-i şeyâtiñe nedür hâcet

O işden müntefi‘ olsañ bile lâyıq degüldür yâ
Saña bir nef için ğayra mażarratda nedür lezzet

Żarüret hânümânun sū-be-sū eyleser de taħrîb
Kabûl itmez kerîmül-hulk olan dünyâ için minnet

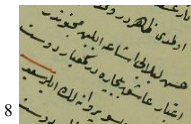
Anı taħşîle sa‘y it ey Sa‘îd geç kayd-ı ‘izzetden
Cihânda var mıdur tevfiķ-i Hâğdan özge bir devlet

Gazel 8 (AHA-139 sayfa 38b)

(Mef‘ülü Mefâ‘ilün Fe‘ülün)
Ey hasreti iştiyâka bâ‘iş
Bilmem ki nedür firâka bâ‘iş

Ağyâra senün muħabbetündür
Gönülde olan merâka bâ‘iş

‘Aşkuñ ile ittiñadumuz mı
A‘lâ ile ittifaķa bâ‘iş

Nefret mi virür muhâbbet ey şüh
Söyle nedür iftirâka bâ'is

Ağyâra ta'allukı Sa'idüñ
Oldı giderek şikâka bâ'is

Gazel 9 (AHA-139 sayfa 41b)

(Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün)
Mahlûka ne mümkin mütevekkil ola muhtâc
İtmez kulını Hâzret-i Mevlâ kula muhtâc

Tevfîz-i umür eyleyen Hâzret-i Hâkka
Kendi gibi mahlûka olursa n'ola muhtâc

Hâkkı unudup gayrın iden şükrine hîdmet
Zinhâr acıma olsa daği bir pula muhtâc

Küfrân-ı ni'am eyleyen atlaslar içinde
Olmaz da n'olur har gibi bir gün çula muhtâc

Sen ey Sa'id aşlâ kapama çeşm-i niyâzi
Tâ eylemeye sağ gözi Rabbüm şola muhtâc

Gazel 10 (AHA-139 sayfa 45a)

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)
O perinüñ gelür 'uşşâka cefâsı bile şüh
Yalnız lutfı degül belki ezâsı bile şüh

Yâr haqqumda şavâb itmese de incinmem
Gelür anuñ bize zirâ ki haţâsı bile şüh

Tazelük şüh olanuñ cevrinde şüh eyler
Olmaz anuñ haţtı geldükde edâsı bile şüh

Ne kadar maşharalık itse de şiklet getirür
Olmaz aşlâ rakibânuñ zurefâsı bile şüh

Şimdi kadehi bile hoş gelse Sa'id ol şühuñ
Vaqt olur gelmez anuñ medh ü şenâsı bile şüh

Gazel 11 (AHA-139 sayfa 48a)

(Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün)

Ğamze-i ebrūsına ŧemŧir ü ħançer koymıŧ ad
Yäre toğrı söylemiŧ her kim sitem-ger koymıŧ ad

Derd-i 'aŧka zer gibi 'aŧıkları zer' eylemiŧ
La'lüne bî-hüde mi iksir-i aħmer koymıŧ ad

Herkesün eyler taħammül yâr istiŧkâline
Bu cihetdendür rakibe ol perî ħar koymıŧ ad

Baŧ koamaz ol ŧüh bâlîn-i dil-i ŧürîdeye
'Aŧka bilmem ne yüzdendür ki hem-ser koymıŧ ad

Kimse isti'dâd ile taħŧil-i rif'at eylemez
Ĥalk gerdüna anuñ'çün ŧu'le-perver koymıŧ ad

Ben ħuluñ maħküm-i dergâħ-ı muħabbet eyleyen
Sen ŧeh-i devlet-serâyı ħaste-dâver koymıŧ ad

Süd-mend olur müsemmasından isti'dâd iden
Çün Sa'id-i mes'adet-baħŧa erenler koymıŧ ad

Gazel 12 (AHA-139 sayfa 59b)

(Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün)

ŧanma kim bî-çäre 'uŧŧaħkuñ enîs ü zârıdur
Bilmem o bî-merħamet âyâ kimün ħam-ħ'ârıdur

Zulmet-i hicrânını dilden imħâ⁹ eyleyen
Ki ħayâl-i cebhe-i pür-nür ki ruŧsârıdur

Ben senün bîmâruñam ol nergis-i mestün senün
Kâŧki bilseydüm ol âfet kimün bîmârıdur

Tuŧ olduñ ol perinün zülfine dîvâne dil
Serde sevdâ-yı firâkı sînede efkârıdur

Mıŧr-ı hicrânında ol Yüsuf-cemâlün ey Sa'id
Nîl-veŧ gözden hemân seyl-i siriŧküm cârıdür

Gazel 13 (AHA-139 sayfa 59b)

(Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün)

Ol zamân kim kâmetinden gözlerüm mehcür olur

Rûz u şeb hîz-veş 'âlem baña pür-şûr olur

Vaşl [u] firkat birbirin ta'kîb idüb gelmekdedür
Dil bu yüzden gâh ğam-ġin u geh[î] mesrûr olur¹⁰

Genc-i firkatde selâmuñla beni yâd itmedüñ
Dîdeden mehcür olan dirler göñülden dür olur¹¹

Böyle qalmaz devr-i nâ-sâzuñ bu 'işret-hânesi
Dem gelür sâġar şikeste mestler maħmûr olur

Ârzü gitmezse 'arz itmez vişâlüñ ey Sa'îd
Yoksa âħir ol perî bir gün baña mecbûr olur

Gazel 14 (AHA-139 sayfa 74b)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Añılsun meclis-i 'işret ki berbâd oldıġum yerdür

Ayaġıñ bûs idüp sâķiye mu'tâd oldıġum [yerdür]

Añılsun genc-i pür-feyż-i ġarâbât-ı me'ânî kim
ġarâb-ı mey ġamûl-i ta'n-ı zühhâd oldıġum yerdür

Añılsun ġâne-i eşnâm-ı şâh-ı Çîn [ü] Mâġini
Ki naķş-ı şûret-i ġüsünde Behzâd oldıġum yerdür

Añılsun zaħme-i Efrâsiyâb-ı vuşlat-ı dil-dâr
Ki merşûd-ı tılısm-ı kilik-i raşşâd oldıġum yerdür

Añılsun murġ-ı dildür ġâl ü zülf ü rûy-ı dilber kim
Firîb-ı dâne-i düzâġ-ı şayyâd oldıġum yerdür

Añılsun mekteb [ü] küttâb [ü] erbâb-ı ma'ârif kim
Bu tab'-ı şî'r ile maħsûd [u] ġussâd oldıġum yerdür

¹⁰ Bu beyit, Saîd Paşa Dîvânı sayfa 73-74'te yer alan 29 numaralı gazelin ikinci beyti olup şu şekildedir:

Vaşl u firkat birbirin ta'kîb edip gelmektedir

Dil bu yüzden gâhî temkîn u gehî mesrûr olur

¹¹ Bu mısra, Saîd Paşa Dîvânı sayfa 74'te yer alan 29 numaralı gazelin son mısrasıdır.

Añılsun mecma‘-ı erbâb-ı nazmuñ resm u kıanũnı
Sa‘idâ cümlenũñ fenninde üstâd oldıgum yerdür

Gazel 15 (AHA-139 sayfa 87a)

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)
Gözlerũñ gönlüm siyah zülfũñle teşhîr itdiler
İki kâfir bir esîri bend-i zencîr itdiler

Şafha-i hûbâna ahsen resm iden eller seni
Ben kıuluñ ser-levha-i ‘uşşâka taşvîr itdiler

Seyr idenler leblerũñ gördükce bî-hüş oldıgum
La‘lũne şahbâ baña mestâne ta‘bîr itdiler

Gâh idlâl eyleyüp geh şeytanetler ‘arz idüp
Benden ağıyar ol melek-simâyı tenfîr itdiler

‘Aşk oñulmaz derd-i mâder-zâd imiş kim gitmedi
Nâfile bunca mu‘âlicler tedâbîr itdiler

Yandıgum bilse yanar ol şüh dirdüm hâlüme
Yanmadı her çend yana yana taqrîr itdiler

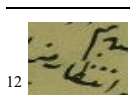
Eyledi cânân Sa‘id-i zârını ‘aşka fedâ
Bilmedüm ağıyar haqqumda ne tezvîr itdiler

Gazel 16 (AHA-139 sayfa 87b)

(Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)
O nev-tıraş benüm eski yârüm olmalıdır
Vesîle-i elem-i intizârüm¹² olmalıdır

Şeb-i firâkıda ol lâleyi [ki] görmeliyim
Ki mihr-i reşküm ile dağdârüm olmalıdır

Baña da zülfũñi öpdirmeli şabâ gibi yâr
Benüm de gıbtalı bir rûzgârüm olmalıdır

Beni bu ğamlara düçâr iden o ğamzelerüñ
Bu ğamlı günde benüm ğam-ğüsârum olmalıdır

Sa'îd ğâlibâ şu karşıda tûran kâfir
Beni esîr iden ol şîve-kârum olmalıdır

Gazel 17 (AHA-139 sayfa 87b-88a)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Fırkatüñle bilmem¹³ 'âlem şen midür virân mıdur
Sensüz ey şüh-ı cihân devrân baña devrân mıdur

Sâha-i cennetde hürîlerle gezse ol perî
Seyr iden fark eylemez hürî midür insân mıdur

Öyle bir bîkr-i leţâfet vardır ol âfetde kim
Kim temâşâ itse bilmez kıız mıdur oğlan mıdur

'Aşk öyle yek cihet itmiş beni cânân ile
Yâri seyr itdükde bilmem cân mıdur cânân mıdur

Her sözüñ bir gevher-i 'âlem-bahâdur [bilirüm]
Ey Sa'îd sâde endişem âyâ kân mıdur 'ummân mıdur¹⁴

Gazel 18 (AHA-139 sayfa 88a)

(Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

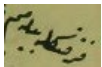
Ne 'aşîka selâm u ne de merhâbâ ider
Ol bî-vefâya dil viren âdem haţâ ider

Artık raķîb-i bî-edebe söz kalur mı yâ
Ne halk ile terâhi ne Hâkdan hayâ ider

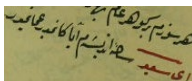
Ben şubh olunca zûlmet-i fırkatde ağlarum
Ađyâr yan gelüp de o mehle şafâ ider

Şanma 'umûma cevri u cefâsı haşîşâdur
Her ne sitem iderse o âfet baña ider

13

14

Bu mısra vezne uymamaktadır.

Ey şâh-ı hüsñ cānuma kâr itdi firķatüñ
Senden saña Sa‘îd ķuluñ iştikâ eyler

Gazel 19 (AHA-139 sayfa 88a-88b)

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Şanma izhâr-ı harîr eyler elümde hāmeler
Derd-i hicrānum añup ađlar benüm’çün nāmeler

Lāleye dağ u hezāra hün-ı dil îrāş ider
Ol kızıl āteş gibi ruğlar o müşķin şāmeler

Firķatüñle ağlayan ‘aşıkıların yok ğāyeti
Zâ‘il olsun mı ser-i kūyındaki hengāmeler

Següzeştinde bile bilmem ne vardur ‘ālemün
Bir taķım efsāne-i bî-hüdedür şeh-nāmeler

Ey Sa‘îdâ bize çok gördi felek āhir baña
Hāyl demdür yārdan gelmez muhabbet-nāmeler

Gazel 20 (AHA-139 sayfa 88b-89a)

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

Seni ađyār ya teşhîre ya efsūna gelür
Bu degülse emeli bezme o cādū ne gelür

Mışra‘-ı ķāmetün evşāfına dā’irdür hep
O sühanlar ki bütün hātır-ı mevzūna gelür

Gice yārın bize teşrifini tuymuş ađyār
Hele şu kāfire baķ meclise şeb-hūna gelür

Firķatüñle o ķadar eşķ gelür kim gözüme
O ķadar seyl ne Seyhūna ne Ceyhūna gelür

Cünbüş ü cilvelerün her ne zamān görse Sa‘îd
Bilseñ ey şüh neler hātır-ı maħzūna gelür

Gazel 21 (AHA-139 sayfa 89a)

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Her ne dem ‘uşşāķa ol maħbüb-ı müstaşsen gelür
Yā raķīb andan biraz şoñra yāhūd irken gelür

Herkes öz halince bir nüzhet-geh eyler ihtiyâr
Bu meh her bir küşe-i virâna bir gülşen gelür

N'ola eylerse rakıbe ilticâ 'aşk âşinâ
Ejdehâ olsa ğariķa-i baħrda me'men gelür

Baķalum ol Yûsuf-ı hûsne müyesser mi vişâl
Ki beşîr-i hoş-ķaber ki bûy-ı pîrâhen gelür

El virür bu vaz'-ı nâ-bercâ Sa'îd-i zârına
Bî-maħal luţf olsa da efsâne müstehcen gelür

Gazel 22 (AHA-139 sayfa 102a-102b)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)
Tesellîler sükün-ı ra'se-i ķalbe medâr olmaz
O dil kim mübtelâ-yı 'aşk olur anda ķarâr olmaz

Seni seyr eyleyüp tevsen-suvâr-ı nâz u istiĝnâ
'Aceb kimdür reh-i 'aşkuñda zâlim ħâk-sâr olmaz

Ĥaťadur âfitâba eylemek ruĥsârını teşbîh
Müşebbihdür tefadđul olsa zîrâ müste'âr olmaz

Temâşâ eyledükçe yâl u bâlün țarz u endâmuñ
Dil-i 'aşık senüñle kâni'-i bûs u kinâr olmaz

Muķaddem vâkı'â birķaç gün oldu âşinâ ammâ
Ben ölmeden bilürdüm ol vefâsuz baña yâr olmaz

Degüldür ey Sa'îd taĥşîl ile 'âlemde ĥayşiyet
Kimüñ ki baĥtı yâr olmazsa aşlâ baĥtiyâr olmaz

Gazel 23 (AHA-139 sayfa 116b)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)
Baña raĝmen o şüh aĝyâra ĥaylî ihtirâm itmiş
Beni taĥķîr imiş maķşûdı icrâ-yı merâm itmiş

Güneĥkâr olmaduk küfr itmedük bir bûse [almaduk]
Bizi bu yüzden ol her cây rusvâ-yı enâm itmiş

Şabâ cânân su'âl eylerse ben meĥcürını söyle
Ĝam-ı hecrüñle vird-i yâ Şabûra ihtimâm itmiş

Ġamuñdan kalmadı Dārü's-selâma dilde emniyyet
Hülâgü ġalibâ sultânımı kâ'im-maġâm itmiş

Sa'îdüñ rişte-i ümmîdi olmaz ġayra vâbeste
Hemân ħablü'l-metîn-i luġf-ı Ħaġka i'tişâm itmiş

Gazel 24 (AHA-139 sayfa 117a)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)
Cihân ehli ser-â-pâ her biri bir müya bağlanmış
Kimi zülf-i dil-ârâya kimi ġisûya bağlanmış

Tılısm-ı ehli dildür ey şabâ muhtâc-ı himmetdür
Ki zülfi ħalkalanmış küşe-i ebrüya bağlanmış

Eşîr-i 'aşk-ı 'âlemde faġaġ bir şey miyüm hâlâ
Cemî'-i ehl-i 'aşk ol kâkül-i hoş-büya bağlanmış

Ne mümkün ħâk-i pây-ı devletinden ħaġve-dür olmak
Ki ġüyâ pâyımız ol 'ar 'ar-ı dil-cüya bağlanmış

Sa'îdâ her ne görsek razıyuz 'âlemde zîrâ kim
Ezelden ħalbimiz taġdîr olan yazuya bağlanmış

Gazel 25 (AHA-139 sayfa 123a)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)
Büm-ı şüm-âsâ gelünce 'arız-ı cânâna ħaġġ
Eyledi ma'müre-i ħüsni bütün vîrâne ħaġġ

Aġyâr-ı sâbık[ân] maġbûbı eyler muźmaġil
Nâgehâni bir belâdur zümre-i ħübâna ħaġġ

Bülbül-i ġülşen-serâ-yı 'aşk olan 'uşşâġa ħayf
Zâġ-veş ġül-zâr-ı ħüsni-i yâra yapıdı lâne ħaġġ

Bir zamân sen ħüsni ile meşhür idüñ ben 'aşk ile
Eyledi şimdi o baġşı bir ġün efsâne ħaġġ

Tîz Müselmân eyler ol îmâni yok çeşmüñ senüñ
Çok getürdi böyle dînsüz kâfiri îmâna ħaġġ

Bir taġallub eyledi Bağdâd-ı ħüsni-i yâre kim
Ġalib oldu sū'-i şöhretde Hülâgü Ħâna ħaġġ

Böyle bir şahib-ı hıredci görmedüm aşlâ Sa'îd
Aldı mülk-i hüsnî çıktuğda hemân meydâna hatt

Gazel 26 (AHA-139 sayfa 124a)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)
'Aceb mi eylese gönlüm hayâl-i dil-rübâdan hazz
Bu 'âlemde kimi gördüñ ki itmez âşinâdan hazz

Takarrür itse 'aşk olmaz 'avârızdan hâlel peydâ
Ne deñlü cevri görsem eylerüm ol bî-vefâdan hazz

Recâ-mend-i vişâl-i yâr olursam var mı mañzûrî
Kerîmül'-hulq olan elbet ider böyle recâdan hazz

Muhabbet zor ile olmaz habîşe kalb meyl itmez
Yalan mı söyleyim itmeme rakîb-i bed-likâdan hazz

Güneh-kâr kullarunđandır Sa'îd-i 'âciz ü rüsvâ
Koma yâ Rab dilümde âğyâr-ı mâ-sivâdan hazz

Gazel 27 (AHA-139 sayfa 125a)

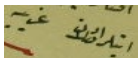
(Mef'ülü Mefâ'îlün Fe'ülün)
Yokdur bize ol habîbe mâni'
Bir şey olamaz naşîbe mâni'

Hayfâ ki huşûl-i kâim ir oldu
Bir vâkı'a-i gayrîya mâni'

Söndirdi şerâr-ı hecri eşküm
Âb elbet olur lehîbe mâni'

Üftâdeye yol virür mi âğyâr
İtler o şalan gayrîya¹⁵ mâni'

Hîç-kısmet için Sa'îd yimez gam
Bir şey olamaz naşîbe mâni'

Gazel 28 (AHA-139 sayfa 126a)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)
N'ola gönlüm olursa ba'de-zî'n cānāneden fāriğ
O hercāyî ṭabî 'at olmadı bigāneden fāriğ

Taḳarrür eylemiş serde ḥumār-ı sāğar-ı ḥasret
Olur mı ḥātır-ı miḥnet-zede meyḥāneden fāriğ

Gelürdi güft ü gū-yı ḥüsn-i 'aşka intihā olsa
O şūḥ efsūndan gāfil gönül efsāneden fāriğ

Bu şīve sāki-i dil-keş-edāda tā ki bākīdür
Dil-i ser-mest olmaz bāde vü peymāneden fāriğ

Gönülden gitmez oldı hāy u hüy-ı neş'e-i vuşlat
Sa'īd-i zār olur mı na'ra-i mestāneden fāriğ

Gazel 29 (AHA-139 sayfa 128a)

(Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün)
Nāfile virdüm dil-i āvāremi ben yāra ḥayf
'Āḳıbet oldı müyesser vuşlat-ı āgyāra ḥayf

Leyle-i firḳatde ben bī-hūde çekdüm intizār
Virdi revnaḳ meclis-i āgyāra ol meh-pāre ḥayf

Zā'il oldı mācerā-yı ḥüsn ü 'aşk efsāne-veş
Ḥaṭ nümāyān oldığı anda ruḥ-ı dil-dāra ḥayf

Ḥaylī müddetdür ki bīmār-ı firākuñdur senüñ
Gelmedi zālīm dil-i mehcūr-ı istifsāra ḥayf

Eyledi ol şūḥ āgyarı vefādan ḥişşe-yāb
Münḥaşır oldı ḡam-ı cevri Sa'īd-i zāra ḥayf

Gazel 30 (AHA-139 sayfa 162a)

(Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün)
Āteşile yandıgum cānāna taḳrīr eyledüm
Derdümi ol şūḥa yana yana taḳrīr eyledüm

Ol şeh-i ḥübāna 'āşık oldıgum kıldum beyān
Ḳul idüm aḥvālümi sultāna taḳrīr eyledüm

Bunca müddetdür gönülde şakladum âteş gibi
Yandı şabrum 'aşkumı yârâna takrîr eyledüm

İtmedi aşlâ o sulţân-ı melâhat iltifât
Guşsa-dârdum nâfile dîvâna takrîr eyledüm

Ey Sa'îd ol zâlim-i bî-şefkat inşâf itmedi
Hâlümü her çend mazlûmâne takrîr eyledüm

Gazel 31 (AHA-139 sayfa 173a)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Dest-i şevk-gerine firkat ile aldum hâme ben
Yâra göz yaşumla yazdum bir muhabbet-nâme ben

Âşinâlardan şafâ-yı tesliyet gelmez baña
Neyle bilmem gam-güsâr olsam dil-i nâ-kâma ben

Ser-güzeşt-i Kays u Ferhâdı ferâmûş itdirür
Dâsitân-ı 'aşkumı 'arz eylesem eyyâma ben

'Arz-ı hâl itmek murâdum olsa da sulţânuma
Kor mı hayret başlayum hâlüm saña i'lâma ben

Ber-ţaraf olsun da hâlî gayruñ sevdâları
Dil düşürmem öyle arzû-yı hâma ben¹⁶

İstese ser-mest ü isterse harâb itsün beni
Minnet itmem sâgar-ı la'lûnden özge câma ben

Gayrına akrândur irâş-ı tezellül eyleyen
Ey Sa'îd yoksa baş egmezdüm bu hâss ü 'âma ben

Gazel 32 (AHA-139 sayfa 173b)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Peyâm-ı vaşla dâ'ir nâme gelmez dil-pesendümden
Baña gayrı fütür el virmeseñ mi kendi kendümden

O günden kim esîr-i tâbiş-i hicrân-ı yâr oldum
Baña bir sâye hâşıl olmadı serv-i bülendümden

¹⁶ Bu mısra vezne uymamaktadır.

Ġamuñla ağladum nâruñla yandum her ne yapdumsa
Vefâ vü merḥamet ḥiss itmedüm sen şeh-levendümden

Eñ âhir öyle bir geçdün ki güyâ yok ḥukûk aşlâ
Dem-i vuşlatda ben giçmem dimişken müstemendümden

Sa'îd-i bî-nevâ bir 'abd-i memlûküñ iken evvel
Cüdâ kıldı anı aġyâr-ı bî-şefkat efendümden

Gazel 33 (AHA-139 sayfa 173b)

(Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

Hikmet nedür efendümi şimdi görende ben
Görmem o eski ülfet ü ihlâşı sende ben

Âşâr-ı ḥüsni ḥaṭla bozulmuş o âfetüñ¹⁷
Bulmam o nev-trâşımı eski düzende ben

Ben zerreyüm o mihr-i sipihr-i cemâldür
Kanda şafâ-yı vuşlat-ı cânâna kanda ben

Yâruñ ne nâmesi ne selâmı gelür dile
Neyle tesellî eylesem ol derd-mende ben

Ġurbet esîr-i firkat olanuñ başındadır
Çekdüm cefâ-yı ġurbeti bir bir vaṭanda ben

Efkâr-ı 'âşikânemi îzâh idüp Sa'îd
Bir derdli nâme yazdum o şûḥa giçende ben

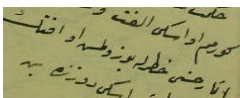
Gazel 34 (AHA-139 sayfa 179a-179b)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

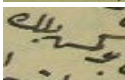
Şarâb-ı 'aşkı yahşi şanmasun kimse yamandır bu
Nice mestânenüñ bükmiş belin¹⁸ rıtl-ı girândur bu

Gice râz-ı dili maḥfice 'arż itmiş idüm yâra
İşitdüm ki bugün ḥalkuñ dilinde dâstândur bu

17

18

Nigâhından emîn olmak ne mümkün şimdiden sonra
Beni âmâc bezi eyleyen fâş-ı gümândur bu

Fiğânı dinlemez inşâf bilmez cevrden kalmaz
O meh-rûlar ki sevdüm cümleden nâ-mihribândur bu

Sühanda gayrîden Mevlâ bilür ki müsta'în olmaz
Sa'îd'e luğf u ilhâm-ı Hudâ-yı müste'ândur bu

Gazel 35 (AHA-139 sayfa 191b)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)
Anuñla kıldıñ icrâ hük-m-i 'aşkı üns ile cânâ
Muvâfıkdur lebün hâşiyyeti mühr-i Süleymâna

Senün mehcürün olmak müşkil işdür yoksa ey âfet
Yoluñda 'aşıkuñ cân virmeği minnet bilür cânâ

Anı lâyık olan müjgân-ı 'aşıkla taratmağdur
Yazuğdur kâkül-i hamdur hamuñda tîl kırar şâne

Şığışmazken hayâlün kuvve-i idrâk-ı uşşâka
'Aceb mi cezbe-i vaşluñla hayret gelse vicdâna

Hele nazmumda istihsâna şâyeste leâfet yok
'Abeşdür ey Sa'îd peyrevligüm erbâb-ı 'irfâna

Gazel 36 (AHA-139 sayfa 192a)

(Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün)
Çok söz var idi yâra muâbil yüze gelse
Söz yok mı o bî-rahm u cefâya söze gelse

Bir başla degül ey perî giçmem yine senden
Faraâ ki 'idâd-ı ğam-ı cevruñ yüze gelse

Bâlâ-ter olur vâsıta-ı şevküm o mehle
Ağşâmki olan dâ'iyeler gündüze gelse

Tîğ-ı nighüñden dil ü cânâna temâşâ
'Aşık mı olurum dil ü cânım göze gelse

Mağcübı olur idi Sa'îdüñ o cefâ-cü
İkbâl müsâ'id olarak yüz yüze gelse

Tercî-i bend (AHA-139 sayfa 292b)

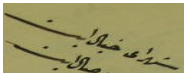
(Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün)

Yâ Rab bizi âzâde-i şehray¹⁹-ı hayâl it
 Öz luţfuñ ile vâşıl-ı ser-ḥadd-i vişâl it
 Aqvâlümüz itdi bizi ter-dâmen-i 'iştân
 Vâreste-i çirkâb-ı beliyât-ı maḳâl it
 Yâ Rab bizi bigâne-i ehl-i hüner itme
 Âlüfte-i cem'iyet-i erbâb-ı kemâl it
 Ef'âlümüze ḳalsa eger müşkil olur iş
 Luţf eyle ne söylet ne de irâd-ı su'al it
 Yâ Rab ben eger mazhar isem ism-i Celâle
 Tahvîl iderek ḥâlümi me'lûf-ı cemâl it
 Şâyeste ḳıl elâfuña şâyeste degülsem
 'Afvuñ ile âzâde-i ḥüsrân u melâl it
 Ḳâl ile tağavvülden uşan geldi Sa'ide
 Şimden girü levh-i dilüm âyine-i ḥâl it
 Ol dem ki ḥayâtumdan olur münḳatı' ümmîd
 Eyle bu kimesne ḳuluñı mazhar-ı tevḥîd

Sonuç

Dîvân sahibi şairlerin dîvânlarında bulunmayan şiirlerinin şiir mecmûalarında yer alması, mecmûaların edebiyat tarihi açısından önemini ortaya koymaktadır. Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesinde AHA-139 numarası ile kayıtlı şiir mecmûasında, Diyarbakırlı Saîd Paşa'ya ait olduğunu düşündüğümüz şiirlerin yer alması bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu bakımdan şiir mecmûaları üzerinde yapılacak çalışmalar önem arz etmektedir.

Çalışmamızda, Saîd Paşa'ya ait olduğu düşünülen daha önce yayımlanmamış 36 gazel ve 1 tercî-i bend ele alınmıştır. Hikemî şiir tarzını benimseyen Saîd Paşa'nın dîvânında yer alan şiirlerinde olduğu gibi incelediğimiz bu şiirlerde de aynı anlayışın sergilendiği görülmüştür. Şiirlerde okuyucuya mesaj verme kaygısı öne çıkmaktadır. Atasözü ve benzeri ifadelerin çokça kullanıldığı bir anlatım biçimi sergilenmiştir. Tevekkül, kadere rıza gösterme, kula minnet etmeme, dünya hayatının faniliği, dostluk; sevgilinin güzelliği unsurları, sevgiliden ayrılık, âşık-rakip-maşuk ilişkisi vb. temalar işlenmiştir. Gazel nazım şekli ile yazılan şiirlerde bu temalar işlenirken tercî-i bent nazım şekli ile yazılan şiirde ise Allah'a yalvarma ve yakarma söz konusudur. Bu yönüyle bir münacaat örneği verilmiştir. Bu bağlamda, çalışmamızda ele aldığımız 36 gazel ve 1 tercî-i bendin dil, anlatım ve muhteva yönüyle Diyarbakırlı Saîd Paşa'ya ait olduğu kanaatine varılmıştır.

Kaynaklar

- Albayrak Sak, V. (2013). Saîd Paşa'nın Kaside-i Bürde tahmisi. *Turkish Studies-Türkoloji Araştırmaları: Edebiyat Prof. Dr. Mustafa Argunşah Armağanı*, 8 (9), 523-559.
- Ali Emîri Efendi (1328). *Tezkire-i şuarâ-yı Âmid* (Cilt 1). Matba'a-yı Âmidî.
- Arslan, M. U., Ciğa, Ö., Tura, Z., Demir, Ş. (2020). *Diyârbekirli divân sahibi şairler*. Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Atalay, M. (2005). Ebu'l-Feth el-Bustî'nin Kaside-i Nûniyye'sinin, Diyarbakırlı Saîd Paşa tarafından yapılan Türkçe manzum tercümesi. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Şinasi Tekin Özel Sayısı*, 11 (27), 145-154.
- Beysanoğlu, Ş. (1997). *Diyarbakırlı fikir ve sanat adamları* (Cilt 2). San Matbaası.
- Yavuz, F., Özen, İ. (1972). *Bursalı Mehmed Tâhir Osmanlı müellifleri* (Cilt 2). Meral Yayınları.
- Ciğa, Ö. (2016). Diyârbekirli Mehmed Said Paşa'nın bibliyografyası. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Said Paşa ve Süleyman Nazif Özel Sayısı*, 8 (15), 1-6.
- Erdoğan, K. (1999). Klasik mi'râciyyelerden farklı bir mi'râciyye: Saîd Paşa ve mi'râciyyesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (12), 163-185.
- Erdoğan, K. (2001). Saîd Paşa Divanına göre XIX. yüzyıl divan şiirinde görülen bazı değişimler. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (9), 83-106.
- Erdoğan, K. (2004). *Diyarbakırlı Sa'id Paşa divânı*. Tekin Matbaası.
- Fâik Reşad (1312). *Eslâf* (Cilt 2). Âlem Matbaası.
- Baştuğ, İ. (2002). *İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal son asır Türk şairleri*. (Cilt 4). Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Kadioğlu, İ. (2009). Diyarbakırlı Said Paşa Divanı divandaki sade Türkçe şiirler ve şairin hikmetli beyitlerine Ali Emiri Efendi'nin yazdığı nazireler. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 1 (1), 2.
- Kadioğlu, İ. (2015). Saîd Paşa ve tenezzüh şiiri. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10 (8), 53-68.
- Kadioğlu, İ. (2018). *Tezkire-i şu 'arâ-yı Âmid*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-208593/ali-emiri-efendi--tezkire-i-suara-yi-amid.html>
- Kadioğlu, İ. (2023, 30 Eylül). Said Paşa-Diyarbakırlı. *TDV İslâm ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/said-pasa-diyarbakirli>
- Kılıç, A. (2016). Diyarbakırlı Saîd Paşa Divânı'nın neşri üzerine notlar. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 27-41.

- Koncu, H. (2016). Vardır söyleyecek çok sözüm sana- Sa'îd Paşa'nın bir şiir defteri üzerine bazı düşünceler. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 63-85.
- Mermutlu, B. (2022). Tarihsel belgeler ışığında Diyarbakirli Said Paşa'nın hayatı ve hizmetleri. *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 14 (3), 1391-1414.
- Tatçı, M., Kurnaz, C. (2001). *M. Nâil Tuman Tuhfe-i Nâilî*. (Cilt 1). Bizim Büro Yayınları.
- Yavuz, S. (2016). Sa'îd Paşa Dîvânı'nda yer alan atasözleri ve deyimler üzerine. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 106-114.